

180/10/A/2008

WYROK

z dnia 16 grudnia 2008 r.
Sygn. akt P 68/07*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Maria Gintowt-Jankowicz – przewodnicząca
Mirosław Granat – sprawozdawca
Mirosław Wyrzykowski,

protokolant: Krzysztof Zalecki,

po rozpoznaniu, z udziałem Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 16 grudnia 2008 r., pytania prawnego Sądu Okręgowego w Kielcach: czy § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122, ze zm.) jest zgodny z art. 176 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

o r z e k a:

§ 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122 oraz z 2003 r. Nr 176, poz. 1721) nie jest niezgodny z art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jest zgodny z art. 176 ust. 2 Konstytucji.

UZASADNIENIE

I

1. Sąd Okręgowy w Kielcach, Wydział II Cywilny Odwoławczy, postanowieniem z 24 października 2007 r. (sygn. akt II Cz 838/07) zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym, czy § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122, ze zm.; dalej: rozporządzenie w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych lub rozporządzenie z 17 września 2001 r.) jest zgodny z art. 176 Konstytucji.

Wątpliwości co do konstytucyjności wskazanego przepisu rozporządzenia powstały na tle następującego stanu faktycznego:

W 1995 r. Andrzejowi K. zostało przydzielone spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu w budynku należącym do Spółdzielni Mieszkaniowej w Busku-Zdroju, dla którego prowadzona była przez Sąd Rejonowy w Busku-Zdroju księga wieczysta KI1B/00043088/0. W dniu 12 czerwca 2002 r. zarejestrowany został statut Spółdzielni Mieszkaniowej, którego § 68 stanowił, iż własnościowe prawo do lokalu wygasa z upływem sześciu miesięcy od dnia

* Sentencja została ogłoszona dnia 24 grudnia 2008 r. w Dz. U. Nr 228, poz. 1525.

ustania członkostwa z innych przyczyn niż śmierć członka spółdzielni, chyba że członek przed upływem tego terminu wskaże osobę, której zbył przysługujące mu prawo. W dniu 28 listopada 2002 r. Rada Nadzorcza Spółdzielni Mieszkaniowej podjęła uchwałę o pozbawieniu Andrzeja K. członkostwa przez wykluczenie go ze spółdzielni z uwagi na zaleganie z płatnościami w stosunku do spółdzielni.

Dnia 8 maja 2007 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa w Busku-Zdroju wniosła do Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju o zamknięcie księgi wieczystej KI1B/00043088/0 prowadzonej w systemie informatycznym dla spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w związku z wygaśnięciem tego prawa. Uwzględniając wniosek Spółdzielni Mieszkaniowej, referendarz sądowy 31 maja 2007 r. dokonał zamknięcia księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, wzięwszy pod uwagę dołączony do wniosku wyciąg ze statutu oraz treść uchwały o pozbawieniu Andrzeja K. członkostwa w spółdzielni przez wykluczenie. W dniu 14 czerwca 2007 r. Andrzej K. złożył skargę na czynności referendarza sądowego. Skargę Andrzeja K. Sąd Rejonowy w Busku-Zdroju odrzucił postanowieniem z 30 lipca 2007 r. (sygn. akt Kw 3360/07) na podstawie art. 370 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy wskazał, że zgodnie z § 17 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych, zamknięcie księgi wieczystej zostało zakwalifikowane jako czynność o charakterze technicznym, a na taką czynność nie przysługuje środek zaskarżenia.

Andrzej K. złożył zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju, wnosząc o jego uchylenie. Jego zdaniem księga wieczysta KI1B/00043088/0 została zamknięta niezasadnie, ponieważ został on pozbawiony jedynie członkostwa w Spółdzielni Mieszkaniowej w Busku-Zdroju, a nie własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu. Skoro nadal przysługuje mu ujawnione w księdze prawo do lokalu, nie było podstaw do jej zamknięcia.

W uzasadnieniu przedstawionego Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego Sąd Okręgowy w Kielcach wskazał, że treść § 17 ust. 1 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych przesądza o kwalifikacji czynności referendarza sądowego, jaką jest zamknięcie księgi wieczystej, jako czynności o charakterze technicznym. Jednocześnie jednak § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia przewiduje zamknięcie księgi wieczystej również w sytuacji, gdy jej dalsze prowadzenie stało się bezprzedmiotowe.

Wątpliwości Sądu Okręgowego co do zgodności z Konstytucją § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia miały źródło w przyjęciu przez ten sąd, że rozpoznawanie wniosku o zamknięcie księgi wieczystej ze względu na bezprzedmiotowość dalszego jej prowadzenia łączy się w istocie z dokonaniem ustalenia w zakresie istnienia prawa, co wedle sądu nie jest czynnością techniczną, ale sprawą cywilną, postępowaniem sądowym, które zgodnie z art. 176 ust. 1 Konstytucji powinno być co najmniej dwuinstancyjne. Sąd Okręgowy w Kielcach wskazuje, że dokonywanie przez sąd merytorycznej oceny w procedurze cywilnej polega na wydaniu orzeczenia, od którego przysługują środki zaskarżenia. Brzmienie § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z 17 września 2001 r. uniemożliwia wydanie przez sąd, dokonujący zamknięcia księgi wieczystej, orzeczenia zaskarżalnego, mimo że może nastąpić w nim merytoryczna ocena stanu faktycznego i prawnego. Z powyższego względu przepis rozporządzenia budzi wątpliwości co do jego zgodności z art. 176 Konstytucji.

W postanowieniu z 4 grudnia 2007 r. Sąd Okręgowy w Kielcach, odpowiadając na zarządzenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 20 listopada, uzupełnił uzasadnienie pytania prawnego przez wskazanie, że zamknięcie księgi wieczystej, jeżeli ma być wyłącznie czynnością o charakterze technicznym, powinno sprowadzać się jedynie do faktycznego wykonania dyspozycji wynikającej wprost z przepisu ustawy lub orzeczenia sądu. Dokonanie czynności technicznej nie powinno wynikać z oceny merytorycznej polegającej na ustaleniu, czy prawo ujawnione w księdze wieczystej istnieje, czy też nie. Takie ustalenia są zastrzeżone dla postępowania rozpoznawczego. Skoro w ramach rozpoznawania wniosku o zamknięcie

księgi wieczystej na podstawie § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych niezbędne jest ustalenie istnienia prawa w celu oceny przesłanki bezprzedmiotowości dalszego prowadzenia księgi wieczystej dla tego prawa, to w istocie nie jest to czynność czysto techniczna niepodlegająca zaskarżeniu, ale postępowanie sądowe, które zgodnie z art. 176 ust. 1 Konstytucji powinno być co najmniej dwustopniowe. Obecnie osoby dotknięte skutkami zarządzenia referendarza o zamknięciu księgi wieczystej pozbawione są możliwości oceny zasadności merytorycznej decyzji sądu o istnieniu lub nieistnieniu danego prawa.

Sąd pytający wskazał również, że stwierdzenie niekonstytucyjności wskazanego przepisu otworzy drogę do uznania czynności referendarza sądowego o zamknięciu księgi wieczystej KI1B/00043088/0 za orzeczenie co do istoty sprawy, podlegające zaskarżeniu w drodze wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego (na mocy art. 398²² k.p.c.). Tym samym Sąd Okręgowy w Kielcach, rozpatrujący zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju o odrzuceniu skargi Andrzeja K. na czynność referendarza sądowego z uwagi na brak możliwości wniesienia skargi na czynności techniczne referendarza sądowego, będzie mógł uznać wadliwość zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego i rozpatrzyć zażalenie Andrzeja K.

2. W piśmie z 21 marca 2008 r. Minister Sprawiedliwości wniósł o stwierdzenie, że § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych nie jest niezgodny z art. 176 Konstytucji, gdyż jego stosowanie nie wiąże się z rozstrzygnięciem sporów prawnych.

Minister Sprawiedliwości zwrócił uwagę, że zamknięcie księgi wieczystej nie jest elementem sprawowania wymiaru sprawiedliwości, lecz czynnością technicznobiurową związaną z zarządzaniem rejestrem. Przepis ten powinien znaleźć zastosowanie jedynie wtedy, gdy w sposób oczywisty nasuwa się wniosek, że prowadzenie księgi stało się bezprzedmiotowe. Wówczas zamknięcie księgi można zakwalifikować jako czynność techniczną. Wątpliwości w kwestii istnienia prawa powinny przemawiać za odmową podjęcia czynności technicznej w postaci zamknięcia księgi wieczystej.

Minister Sprawiedliwości podkreślił, że w sprawie będącej przyczyną wystąpienia z pytaniem prawnym bardziej właściwy jest tryb rozpoznawczy z uwagi na skomplikowaną ocenę sytuacji prawnej osoby uprawnionej z tytułu własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu. Czynność techniczna w postaci zamknięcia księgi wieczystej nie może być oparta na ocenie, czy prawo istnieje, czy też wygasło. Jednak błędne zastosowanie analizowanego przepisu w niniejszej sprawie nie jest wystarczające dla uznania, że jest on niezgodny z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Podkreślić należy, że nawet błędne zastosowanie tego przepisu nie pozbawia zainteresowanego możliwości ustalenia w drodze sądowej, iż nadal przysługuje mu spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Samo zamknięcie księgi wieczystej nie ma żadnego wpływu na istnienie lub wygaśnięcie rzeczowego prawa. Prawo to może, ale nie musi być ujawnione w księdze wieczystej. Zamknięcie księgi nie stoi zatem na przeszkodzie wytoczeniu powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c.

3. W piśmie z 28 listopada 2008 r. Prokurator Generalny wniósł o stwierdzenie, że § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych nie jest niezgodny z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Prokurator przedstawił stan faktyczny, na tle którego zostało zadane pytanie prawne, oraz zrelacjonował główne zarzuty sądu pytającego.

Prokurator zauważył, że jako wzorzec kontroli sąd pytający wskazał art. 176 Konstytucji, ale nie uzasadnił, w czym upatruje naruszenia art. 176 ust. 2 Konstytucji. Zatem w świetle przedstawionej argumentacji podstawę kontroli stanowi – zdaniem Prokuratora – tylko art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Prokurator nie podzielił stanowiska sądu pytającego. Wskazał na techniczny charakter czynności zamknięcia księgi wieczystej. Omówił treść zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego, opierając się na orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz stanowisku doktryny w tej sprawie. Prokurator przypomniał, że prowadzenie ksiąg wieczystych nie należy do zakresu pojęcia wymiaru sprawiedliwości. Prowadząc księgę, sąd nie rozstrzyga sporu między równouprawnionymi stronami.

Prokurator omówił cechy postępowania wieczystoksięgowego uregulowanego w kodeksie postępowania cywilnego. Prokurator przypomniał, że celem ksiąg wieczystych jest ustalenie stanu prawnego nieruchomości lub ograniczonych praw rzeczowych. Ustalenie stanu prawnego ma służyć zapewnieniu sprawności i bezpieczeństwa obrotu oraz ochronie praw osób trzecich działających w dobrej wierze. W sytuacji gdy księga wieczysta jest pozbawiona przymiotu rejestru, można mówić o jej bezprzedmiotowości. Ocena taka może mieć jednak miejsce tylko wtedy, gdy z treści księgi wieczystej można taki wniosek wyprowadzić. Wówczas dokonuje się czynności technicznej, związanej z prowadzeniem rejestru, tj. zamknięcia księgi wieczystej.

Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, Prokurator przypomniał, że na zamknięcie księgi wieczystej nie przysługuje środek odwoławczy. Czynność ta nie ma bowiem cechy wpisu. W sprawie zamknięcia księgi nie toczy się żadne postępowanie. Jest to czynność o charakterze technicznym.

Prokurator wskazał, że sprawa, w związku z którą powstało pytanie prawne, dotyczy zamknięcia księgi wieczystej. Przedstawiony przez sąd problem w istocie odnosi się do prawidłowości zastosowania kwestionowanego przepisu w konkretnej sprawie. To wadliwe zastosowanie zaskarżonego przepisu jest źródłem naruszenia prawa do dwuinstancyjności postępowania. Paragraf 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia nie pozostaje w normatywnym związku z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego, co uzasadnia stanowisko, że art. 176 ust. 1 Konstytucji nie może stanowić adekwatnego wzorca kontroli.

Prokurator zauważył ponadto, że zamknięcie księgi wieczystej nie ma wpływu na istnienie lub wygaśnięcie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu. Skutkiem zamknięcia księgi wieczystej nie jest bowiem wygaśnięcie prawa.

II

Na rozprawie 16 grudnia 2008 r. umocowani przedstawiciele uczestników postępowania podtrzymali stanowiska zajęte w pismach procesowych.

Przedstawiciel Ministra Sprawiedliwości wskazał, że w związku z wątpliwościami dotyczącymi zamykania ksiąg wieczystych Ministerstwo Sprawiedliwości dokonało kontroli tych czynności. Z danych przedstawionych przez reprezentanta Ministra Sprawiedliwości wynika, że na 19 657 zamknięć ksiąg wieczystych tylko w 3 wypadkach doszło do nieprawidłowości w dokonaniu tej czynności. W związku z powyższym przedstawiciel Ministra Sprawiedliwości stwierdził, że nie istnieje utrwalona praktyka wykładni przepisów dotyczących zamknięcia księgi wieczystej, która naruszałaby Konstytucję.

Ponadto przedstawiciel Prokuratora Generalnego i przedstawiciel Ministra Sprawiedliwości stwierdzili, że nawet wadliwe zamknięcie księgi wieczystej nie wywołuje negatywnych skutków prawnych dla zainteresowanych podmiotów. Księgi wieczyste są bowiem jedynie rejestrami ujawniającymi istnienie praw. Nie przesądzają one o istnieniu tych praw.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Dopuszczalność pytania prawnego w omawianej sprawie.

Zawisła przed sądem pytającym sprawa dotyczy zamknięcia księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym. Powstaje zatem pytanie, czy kwestionowany § 17 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122, ze zm.; dalej: rozporządzenie w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych lub rozporządzenie z 17 września 2001 r.) był podstawą prawną dokonania przez referendarza sądowego zamknięcia księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym oraz czy spełniona została przesłanka relewancji pytania prawnego, a więc czy rozstrzygnięcie sprawy zawisłej przed sądem pytającym zależy od odpowiedzi Trybunału.

Odnosząc się do pierwszej kwestii, należy zauważyć, że przepisy materialnoprawne dotyczące postępowania wieczystoksięgowego uregulowane zostały w ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361, ze zm.; dalej: u.k.w.h.). Ustawa ta nie zawiera przepisów dotyczących instytucji zamknięcia księgi wieczystej. Od momentu wejścia w życie ustawy problematyka zamknięcia księgi wieczystej regulowana była najpierw w § 36, § 37 i § 38 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 marca 1983 r. w sprawie wykonania przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. Nr 19, poz. 84), następnie ich brzmienie powtarzały § 36, § 37 i § 38 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 marca 1992 r. w sprawie wykonania przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. Nr 29, poz. 128), a obecnie instytucja ta została uregulowana w § 17 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych.

Do 2003 r. wskazane akty wykonawcze odnosiły się wyłącznie do prowadzenia i zamknięcia księgi wieczystej prowadzonej w tradycyjnej formie. Od 2003 r., w wyniku rozpoczęcia reformy postępowania wieczystoksięgowego, księgi wieczyste są zakładane i prowadzone także w systemie informatycznym, natomiast dotychczasowe księgi prowadzone w tradycyjnej formie poddane zostały procesowi tzw. migracji na mocy ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz. U. Nr 42, poz. 363; dalej: ustawa z 14 lutego 2003 r.). Sens migracji polega na tym, iż treść dotychczasowych ksiąg wieczystych stopniowo przenoszona jest do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym. Przenoszenia wpisów z dotychczasowej księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym dokonuje się w sposób, który uniemożliwia zmianę treści lub zakresu ujawnionych praw i roszczeń. Przeniesienie treści dotychczasowej księgi do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym nie jest orzeczeniem i nie podlega zaskarżeniu (art. 16 ustawy z 14 lutego 2003 r.). Migracji podlegają wszystkie niewykreślone wpisy, wzmianki lub adnotacje, z wyłączeniem podpisów, wpisów wykreśleń, zmian wpisów wykreślonych oraz wpisów dotyczących wydzielenia części nieruchomości gruntowych. Po dokonaniu czynności migracyjnych przeniesiona treść dotychczasowej księgi wieczystej staje się treścią księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym. W celu wykonania przepisów ustawy z 14 lutego 2003 r. wydane zostało rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 2003 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym (Dz. U. Nr 162, poz. 1575, ze zm.; dalej: rozporządzenie z 20 sierpnia 2003 r.).

Zamknięcie księgi wieczystej zarówno tej prowadzonej w formie tradycyjnej, jak i takiej, która jest prowadzona w systemie informatycznym ma charakter czynności technicznej. Merytoryczne przepisy dotyczące przesłanek dokonania zamknięcia księgi wieczystej znajdują się przede wszystkim w § 17 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych oraz w innych aktach prawnych. Paragraf 17 rozporządzenia z 17 września 2001 r., w brzmieniu nadanym przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26

września 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 176, poz. 1721; dalej: rozporządzenie zmieniające z 26 września 2003 r.) stanowi, że „Zamknięcie księgi wieczystej jest czynnością o charakterze technicznym, której dokonuje się w razie:

- 1) całkowitego przeniesienia nieruchomości do innej księgi wieczystej,
- 2) gdy jej prowadzenie stało się bezprzedmiotowe,
- 3) gdy wynika to z orzeczenia sądu,
- 4) gdy przepisy odrębne tak stanowią”.

Konkretyzację przesłanki § 17 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia z 17 września 2001 r. stanowi przykładowo art. 12 ust. 3 ustawy z 14 lutego 2003 r., który wprowadził możliwość zamknięcia (z urzędu) przez sąd rejonowy nieczytelnej księgi wieczystej mającej podlegać migracji, w wypadku której nie doszło – w toku podjętych przez sędziego lub referendarza sądowego czynności wyjaśniających – do określenia jej treści, a czynności sądu rejonowego zmierzające do ustalenia jej treści okazały się bezskuteczne.

Prawodawca wprowadził przesłankę zamknięcia księgi wieczystej ze względu na bezprzedmiotowość jej prowadzenia przede wszystkim w związku z przenoszeniem treści ksiąg wieczystych do systemu informatycznego. Dzięki tej regulacji treść ksiąg wieczystych, których prowadzenie stało się bezprzedmiotowe, nie musiała podlegać migracji do systemu informatycznego. Przesłanka zamknięcia księgi wieczystej z powodu bezprzedmiotowości jej prowadzenia miała ułatwić, usprawnić i uporządkować proces informatyzacji prowadzenia ksiąg wieczystych.

Z przeprowadzonej przez Trybunał Konstytucyjny analizy oraz akt sprawy wynika, że § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z 17 września 2001 r. był podstawą prawną dokonania przez referendarza sądowego czynności zamknięcia księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym dla spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w budynku spółdzielni mieszkaniowej w Busku-Zdroju. Przepis ten nie stanowił bezpośredniej podstawy procesowej odrzucenia skargi na czynność referendarza sądowego. Za takim rozstrzygnięciem przemawiała jednak jego treść wskazująca, że zamknięcie księgi wieczystej jest czynnością techniczną w sytuacji, gdy dalsze prowadzenie księgi wieczystej okaże się bezprzedmiotowe.

Pytanie prawne spełnia przesłankę relewancji warunkującą dopuszczalność merytorycznego rozpatrzenia sprawy przez Trybunał Konstytucyjny. Zgodnie z art. 193 Konstytucji, dopuszczalność pytania prawnego co do zgodności określonego aktu normatywnego z Konstytucją zależy m.in. od spełnienia przesłanki relewancji, a więc od wykazania, że od odpowiedzi (treści wyroku) Trybunału Konstytucyjnego w kwestii zgodności przepisu z danym wzorcem zależy rozstrzygnięcie konkretnej sprawy przez sąd pytający. Od odpowiedzi Trybunału Konstytucyjnego na niniejsze pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sądu zawisłej przed nim sprawy. Ewentualne uznanie niekonstytucyjności kwestionowanego przepisu umożliwiłoby Sądowi Okręgowemu w Kielcach przyjęcie do merytorycznego rozpoznania zażalenia Andrzeja K. na postanowienie Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju o odrzuceniu skargi na czynności referendarza sądowego. Wprawdzie decyzje procesowe Sądu Rejonowego zapadły na podstawie przepisów proceduralnych (art. 370 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), to jednak ich zastosowanie zostało zdeterminowane brzmieniem merytorycznego przepisu § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych. Stwierdzenie niekonstytucyjności wskazanego przepisu otworzyłoby drogę do uznania czynności referendarza sądowego w sprawie zawisłej przed sądem pytającym za orzeczenie co do istoty sprawy. Jako takie, z mocy art. 398²² k.p.c., podlegałyby zaskarżeniu w drodze wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego. W przeciwnym wypadku, Sąd Okręgowy w Kielcach powinien odrzucić w drodze postanowienia wniesione zażalenie ze względu na brak drogi odwoławczej dla czynności technicznej.

2. Problem konstytucyjny wskazany w pytaniu prawnym.

W przedstawionym pytaniu prawnym sąd zakwestionował konstytucyjność regulacji § 17 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych, który stanowi, że zamknięcia księgi wieczystej dokonuje się m.in. wtedy, gdy jej prowadzenie stało się bezprzedmiotowe. Zdaniem sądu pytającego przepis ten w sposób wadliwy został dodany rozporządzeniem zmieniającym z 26 września 2003 r. do dotychczasowych przesłanek zamknięcia księgi wieczystej. Taka regulacja sprawia, że czynność o charakterze technicznym przyjmuje formę rozstrzygnięcia merytorycznego. Trybunał Konstytucyjny postanowił zbadać zatem, czy zamknięcie księgi wieczystej ma charakter sprawy i tym samym, zgodnie z postulatem sądu pytającego, może podlegać kontroli pod kątem zgodności z prawem do dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji).

Sąd pytający podaje jako wzorzec kontroli cały art. 176 Konstytucji. W związku z powyższym Trybunał oceni kwestionowaną regulację również w odniesieniu do art. 176 ust. 2 Konstytucji.

3. Zamknięcie księgi wieczystej a prawo do dwuinstancyjnego postępowania sądowego.

3.1. Prawo do dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji).

Problem konstytucyjny w niniejszej sprawie polega na tym, czy brak możliwości odwołania się od czynności, jaką jest zamknięcie księgi wieczystej, narusza prawo do dwuinstancyjnego postępowania wynikające z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Przepis ten został umieszczony w rozdziale o sądach i wyraża zasadę dwuinstancyjności „postępowania sądowego”. Z art. 176 ust. 1 Konstytucji wynika skierowany do ustawodawcy postulat takiego ukształtowania „procedury sądowej”, aby przewidziane w niej było prawo wniesienia przez stronę środka zaskarżenia. Gwarancja proceduralnej kontroli postępowania sądowego zapobiega pomyłkom i arbitralności decyzji podejmowanych w pierwszej instancji (zob. wyrok z 12 czerwca 2002 r., sygn. P 13/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 42). Brzmienie art. 176 ust. 1 Konstytucji jest konsekwencją zasady wyrażonej w art. 78 zdaniu pierwszym Konstytucji, że „Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji”. Z zestawienia art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji wynika, że decyzje i orzeczenia wydane w pierwszej instancji w „postępowaniu sądowym” powinny podlegać zaskarżeniu do drugiej instancji, a więc rozpoznanie „sprawy” w drugiej instancji powinno podlegać sądowi wyższego rzędu.

Umieszczenie art. 176 ust. 1 w rozdziale VIII Konstytucji „Sądy i Trybunały” nakazuje przyjąć, że użyte w nim pojęcie „postępowanie sądowe” należy łączyć z kompetencją zastrzeżoną przez Konstytucję na rzecz sądów, czyli ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji). Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości polega na stosowaniu prawa w sprawach indywidualnych, na merytorycznym rozstrzygnięciu konfliktów indywidualnych. W tym sensie wyrażenie „postępowanie sądowe” zawarte w art. 176 ust. 1 Konstytucji oznacza postępowanie, w którym dochodzi do wydania merytorycznego orzeczenia co do istoty sprawy.

Zakres zastosowania art. 176 Konstytucji w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wyznaczony został jednak szerzej. Określają go szersze ramy prawa do sądu oraz związanych z nim gwarancji odpowiedniego ukształtowania ustroju i procedury sądowej. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, zakres prawa do sądu wyznaczony jest w ramach szerokiego pojęcia „sprawy”. Termin ten ma charakter autonomiczny na tle Konstytucji. W związku z tym Trybunał stwierdza, że „urzeczywistnienie konstytucyjnych gwarancji prawa do sądu będzie obejmowało wszelkie sytuacje – bez względu na szczegółowe regulacje proceduralne, w których pojawia się

konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu (w relacji do innych równorzędnych podmiotów lub w relacji do władzy publicznej), a jednocześnie natura tych stosunków prawnych wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia o sytuacji prawnej podmiotu przez drugą stronę tego stosunku” (wyrok z 10 maja 2000 r., sygn. K. 21/99, OTK ZU nr 4/2000, poz. 109 oraz zob. wyroki z 4 lipca 2002 r., sygn. P 12/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 50 i z 19 lutego 2003 r., sygn. P 11/02, OTK ZU nr 2/A/2003, poz. 12). Do kategorii takich praw, o których rozstrzyga sąd sprawujący wymiar sprawiedliwości, należą nie tylko te, które są objęte bezpośrednio gwarancjami konstytucyjnymi, ale także wszelkie inne prawa, których istnienie wynika z całokształtu obowiązujących regulacji prawa materialnego (zob. wyrok z 26 kwietnia 2005 r., sygn. SK 36/03, OTK ZU nr 4/A/2005, poz. 40).

Choć przedmiotowy zakres prawa do sądu musi być określany przede wszystkim poprzez odniesienie do podstawowej funkcji sądów, którą jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości (zob. wyrok z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99), to jednak nie wszystkie czynności podejmowane przez sądy związane są bezpośrednio z wymierzaniem sprawiedliwości. Trybunał Konstytucyjny wskazywał na potrzebę podziału czynności wykonywanych przez sądy „od początku do końca” na takie, które dokonywane są w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości *sensu stricte*, oraz na czynności z zakresu ochrony prawnej, które zostały powierzone sądom, ale nie należą do sfery sprawowania wymiaru sprawiedliwości, nie polegają na rozstrzygnięciu sporów prawnych i sąd nie orzeka w nich o zasadności zarzutu stawianego w danym postępowaniu (zob. wyroki TK: z 20 maja 2000 r., sygn. K 21/99; z 2 kwietnia 2001 r., sygn. SK 10/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 52; z 12 maja 2003 r., sygn. SK 38/02, OTK ZU nr 5/A/2003, poz. 38).

Dalsza analiza kwestionowanej regulacji wymaga wskazania, czy zamknięcie księgi wieczystej można uznać za „sprawę” w rozumieniu Konstytucji. W tym celu Trybunał Konstytucyjny wskaże, jaka jest relacja postępowania wieczystoksięgowego do instytucji zamknięcia księgi wieczystej.

3.2. Instytucja postępowania wieczystoksięgowego.

W pierwszej kolejności Trybunał Konstytucyjny pragnie podkreślić, że czynność, jaką jest zamknięcie księgi wieczystej nie wchodzi w zakres postępowania wieczystoksięgowego. W związku z tym orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego dotyczące tego postępowania nie może być analogicznie odnoszone do instytucji zamknięcia księgi wieczystej.

Trybunał Konstytucyjny wypowiadał się o charakterze postępowania wieczystoksięgowego, szczególnie w wyroku z 3 lipca 2007 r. (sygn. SK 1/06, OTK ZU nr 7/A/2007, poz. 73). W orzeczeniu tym przypominał, że postępowanie wieczystoksięgowe, jako postępowanie rejestrowe powierzone sądom do prowadzenia od początku do końca, należy do drugiej grupy spraw znajdujących się w kognicji sądów. Są to sprawy z zakresu ochrony prawnej. Postępowanie wieczystoksięgowe jest postępowaniem, w którym nie zapadają prawnomaterialne rozstrzygnięcia. Ustalenia w tym zakresie podejmowane są w innych postępowaniach i nawet jeżeli rozstrzygnięcia te były niezgodne z prawem, to nie może mieć to wpływu na postępowanie w sprawie wpisu w księdze wieczystej. W postępowaniu wieczystoksięgowym mamy do czynienia ze „sprawą o wpis” i sąd rozstrzyga w nim jedynie, czy zachodzą przesłanki dokonania wpisu. Mimo że orzeczenie o wpisie dotyczy prawa własności i innych praw majątkowych i stanowi akt władczej konkretyzacji sytuacji prawnej podmiotu prywatnego, to sąd, rozpoznając wniosek o wpis, nie rozstrzyga sporów prawnych. Postępowanie w sprawach o wpis oparte zostało na dokumentach odzwierciedlających stan prawny nieruchomości i sąd nie bada, czy określony w nich stan prawny jest zgodny ze stanem rzeczywistym, ani stanu takiego nie ustala. Do istoty tego postępowania należy tylko, czy dana osoba może w świetle przedstawionych dokumentów wywieść swoje prawo z prawa podmiotu wpisanego wcześniej do księgi wieczystej.

Merytoryczna kontrola rozstrzygnięć, odzwierciedlonych w dokumentach stanowiących podstawę wpisu podlega ocenie w trybie określonym w innych przepisach prawa, a nie w trybie postępowania wieczystoksięgowego. Może to nastąpić w drodze apelacji od wpisu lub postanowienia o oddaleniu wniosku o wpis. Podstawowym środkiem prawnym dostępnym dla zainteresowanych podmiotów uruchamiającym postępowanie sądowe jest zaś powództwo o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym.

Trybunał Konstytucyjny podkreślał w swoim orzecznictwie, że postępowanie wieczystoksięgowe nie jest postępowaniem z zakresu sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy. Nie jest zatem „postępowaniem sądowym *sensu stricto*”. W wyroku z 7 września 2004 r. (sygn. P 4/04, OTK ZU nr 8/A/2004, poz. 81) Trybunał uznał jednak, że sprawy z zakresu postępowania wieczystoksięgowego powinny być kwalifikowane jako należące do spraw, o których mowa w art. 45 Konstytucji. Zaliczenie spraw wieczystoksięgowych (jako „spraw o wpis”) do spraw cywilnych w rozumieniu art. 1 k.p.c. oznacza, że w ich wypadku standard postępowania jest kształtowany z punktu widzenia dostępności i rzetelności postępowania.

W wyżej wskazanym wyroku Trybunału Konstytucyjnego o sygn. P 4/04 decydującym argumentem za zakwalifikowaniem postępowania wieczystoksięgowego do kategorii „spraw” objętych zakresem prawa do sądu z art. 45 Konstytucji było to, że postanowienie sądu o wpisie prawa lub jego wykreśleniu, choć nie jest rozstrzygnięciem merytorycznego sporu, jest w pewnym zakresie „rozstrzygnięciem” o prawach zainteresowanego, gdyż przesądza o treści uprawnień i zakresie ochrony praw podlegających wpisowi do księgi wieczystej. Dzięki wpisowi zainteresowany z natury rzeczy otrzymuje prawo „lepsze”, ponieważ jest lepiej chronione systemem domniemań oraz rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych. Zaniechanie wpisu przesądza „o prawach” wnioskodawcy, skoro może wiązać się z sankcją publicznoprawną grzywny nakładanej przez sąd. Ponadto w odniesieniu do niektórych kategorii praw postanowienie sądu o wpisie warunkuje powstanie prawa (wpis konstytutywny), dotykając istoty gwarantowanej ustawą możliwości postępowania. W tym sensie wpis jest orzeczeniem merytorycznym co do istoty sprawy, przybierającym postać stanowczego rozstrzygnięcia o materialnoprawnej istocie sprawy.

3.3. Zamknięcie księgi wieczystej.

W przeciwieństwie do „sprawy o wpis”, zamknięcie księgi wieczystej nie stanowi części postępowania wieczystoksięgowego. Trybunał Konstytucyjny wskazuje, że postępowanie wieczystoksięgowe ma charakter postępowania rejestrowego uregulowanego w ustawie procesowej z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) w części pierwszej, księdze drugiej „Postępowanie nieprocesowe”, tytule II, dziale trzecim „Sprawy z zakresu prawa rzeczowego”, w rozdziale 6 „Postępowanie wieczystoksięgowe”, i dotyczy „spraw o wpis”. Tymczasem prowadzenie ksiąg wieczystych jest pojęciem szerszym od pojęcia „postępowania wieczystoksięgowego” i dotyczy ogólniejszego zagadnienia związanego z prowadzeniem ksiąg wieczystych.

Prowadzenie ksiąg wieczystych polega, zgodnie z § 2 rozporządzenia z 17 września 2001 r., na dokonywaniu przez sąd wieczystoksięgowy różnorodnych czynności procesowych i faktycznych. Obejmuje nie tylko rejestrowanie wniosków o wpis oraz dokonywanie w księdze kolejnych wpisów i wzmianek, ale także ich zakładanie, zamykanie, dokonywanie obwieszczeń publicznych, sporządzanie zawiadomień o dokonanych wpisach, wydawanie odpisów, udostępnianie ksiąg wieczystych i akt do wglądu, wreszcie ich zamykanie i przechowywanie. Część z tych czynności ma charakter „rozstrzygnięć”, które przybierają formę orzeczeń, innym zaś ustawodawca nadał formę i charakter czynności technicznych.

Trybunał Konstytucyjny pragnie zauważyć, że zamknięcie księgi wieczystej zostało ukształtowane przez ustawodawcę jako czynność techniczna zarówno z punktu widzenia formalnoprawnego, jak i materialnoprawnego. Ustawodawca dał temu pierwszemu wyraz, wskazując wprost na techniczny charakter tej czynności w treści przepisów dotyczących zamknięcia księgi wieczystej: w § 17 rozporządzenia w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych („zamknięcie księgi wieczystej jest czynnością o charakterze technicznym”), w § 99 rozporządzenia z 20 sierpnia 2003 r. („zamknięcie księgi wieczystej następuje w formie zapisu o charakterze czynności technicznej”), w art. 12 ust. 3 ustawy z 14 lutego 2003 r. (zamknięcie dotychczasowej księgi wieczystej prowadzonej w tradycyjnej formie po bezskutecznym przeprowadzeniu czynności wyjaśniających zmierzających do określenia treści tej księgi wieczystej w celu dokonania jej migracji „nie jest orzeczeniem i nie podlega zaskarżeniu”).

Również z punktu widzenia materialnoprawnego charakter zamknięcia księgi jako czynności technicznej potwierdzają skutki jej zamknięcia dla sfery praw podmiotów zainteresowanych. Czynność zamknięcia księgi wieczystej nie jest władczym rozstrzygnięciem nie tylko dlatego, że w wypadkach jej zastosowania nie istnieje problem prawny mający postać sporu, wymagający rozstrzygnięcia w formie orzeczenia (np. postanowienia, choćby o charakterze informacyjnym, lub zarządzenia przewodniczącego). Jak podkreślił Sąd Najwyższy w uchwale z 23 listopada 2000 r. (sygn. akt III CZP 32/00, OSNC nr 5/2001, poz. 65 z aprobującą glosą E. Jefimko, „Przegląd Sądowy” nr 11-12/2001, s. 254), w przedmiocie zamknięcia księgi wieczystej (w razie całkowitego przeniesienia nieruchomości do innej księgi wieczystej) nie toczy się żadne postępowanie o charakterze incydentalnym zakończone wydaniem orzeczenia, nie ma postępowania merytorycznego, a tym samym nie mają zastosowania przepisy regulujące środki odwoławcze. W szczególności zamknięcie księgi wieczystej nie może być zakwalifikowane jako wpis w rozumieniu art. 31 u.k.w.h. Zamknięcie księgi wieczystej przez referendarza sądowego nie podlega także zaskarżeniu, ponieważ zgodnie z art. 398²² § 1 k.p.c. skarga na orzeczenie referendarza sądowego przysługuje jedynie na rozstrzygnięcie co do istoty sprawy, orzeczenie kończące postępowanie, orzeczenie co do nadania klauzuli wykonalności oraz orzeczenia, o których mowa w art. 394 § 1 pkt 1, 2, 4², 5, 6, 7, 8 i 9 k.p.c.

Skutkiem zamknięcia księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym jest wyłączenie możliwości dokonywania w niej wpisów lub jakichkolwiek adnotacji. Po zamknięciu księgi nie jest możliwe wydanie odpisu z niej, ponieważ nie odzwierciedla ona aktualnego (na dzień wydania odpisu) stanu prawnego nieruchomości. Możliwe jest natomiast uzyskanie zaświadczenia o zamknięciu księgi wieczystej. Zamknięte księgi wieczyste prowadzone w tradycyjnej formie i akta do tych ksiąg przechowywane są w archiwum, a ich zniszczenie jest niedopuszczalne. Księgi te mogą być wydawane poza budynek sądu. Wgląd do ksiąg zamkniętych może być udostępniony na ogólnych zasadach – o treści zawartych w zamkniętej księdze wieczystej wpisów mogą być wydawane zaświadczenia. Zaświadczenie o zamknięciu księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym jest dokumentem urzędowym wydanym przez Centralną Informację Ksiąg Wieczystych zawierającym informację, że księga wieczysta o wskazanym przez wnioskodawcę numerze jest zamknięta (§ 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie Centralnej Informacji Ksiąg Wieczystych, Dz. U. Nr 162, poz. 1571, ze zm.).

Zamknięcie księgi nie może powodować żadnych skutków prawnych dla kogokolwiek. Przesłanki zamknięcia księgi wieczystej mają bowiem charakter następczy wobec określonych dyspozycji w stosunku do księgi wieczystej. Tak dzieje się w wypadku zamknięcia księgi wieczystej w rezultacie wydania orzeczenia (wpisu) o odłączeniu nieruchomości z zamykanej księgi i przyłączeniu jej do innej księgi wieczystej, wskutek czego następuje „całkowite przeniesienie nieruchomości do innej księgi wieczystej” (§ 17 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia z 17

września 2001 r.). Wątpliwa jest wówczas zasadność dalszego prowadzenia danej księgi wieczystej. Czynność poprzedzająca zamknięcie, mająca charakter rozstrzygnięcia merytorycznego, ma charakter wpisu i podlega zaskarżeniu, ponieważ to tym wpisem mogą być dotknięte prawa osób, na rzecz których były wpisane. Uprawniony na podstawie wpisów istniejących w księdze podlegającej zamknięciu ze względu na „przeniesienie nieruchomości” do innej księgi może bronić swoich praw, zaskarżając wpisy dokonywane w wyniku przeniesienia, natomiast zamknięcie księgi dotychczasowej niebędące orzeczeniem nie podlega zaskarżeniu.

Podobnie sytuacja przedstawia się, gdy zamknięcie księgi wieczystej wynika z orzeczenia sądu (§ 17 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia z 17 września 2001 r.). Istnieje wówczas droga odwoławcza od tego orzeczenia, zaś zamknięcie księgi ma charakter następczy i techniczny wobec prawomocnego rozstrzygnięcia. Przykładem jest zamknięcie księgi na skutek wydania w trybie art. 10 u.k.w.h. wyroku nakazującego zamknięcie jednej z dwóch ksiąg wieczystych prowadzonych dla tej samej nieruchomości (por. wyrok SN z 20 sierpnia 1996 r., sygn. akt II CKU 18/96, „Prokuratura i Prawo” nr 1/1997, s. 31).

Zamknięcie księgi następuje także wtedy, „gdy przepisy odrębne tak stanowią” (§ 17 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia z 17 września 2001 r.). Są to zatem sytuacje przewidziane przez ustawodawcę, gdy istnieje potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa obrotu. Jedną z nich jest art. 12 ust. 3 ustawy z 14 lutego 2003 r. Przepis ten przewiduje, że zamknięcie księgi wieczystej podlegającej migracji, której treść jest nieczytelna i niemożliwa do ustalenia, nie jest orzeczeniem i nie podlega zaskarżeniu. Przepisy tej ustawy nie dotyczą dokonywania wpisów w księgach wieczystych, czyli ujawniania lub wykreślenia praw podlegających ujawnieniu, lecz przeniesienia istniejącej treści księgi do systemu informatycznego. Księga nieczytelna, w wypadku której sądowi nie udało się ustalić jej treści (np. nazwiska właściciela) i dokonać odpowiednich wpisów, nie może spełniać swoich funkcji, nie ustala stanu prawnego nieruchomości i dezintegruje obrót. Warto także podkreślić, że w toku prac sejmowych nad art. 12 ust. 3 ustawy z 14 lutego 2003 r. Sejm odrzucił na 40. posiedzeniu Sejmu odbywającym się 21-24 stycznia 2003 r. poprawkę zgłoszoną przez Komisję Sprawiedliwości i Praw Człowieka, wprowadzającą formę orzeczenia dla czynności zamknięcia księgi wieczystej i możliwość poddania tego „rozstrzygnięcia” kontroli instancyjnej.

W niniejszej sprawie sąd pytający ma również wątpliwość co do wykładni kwestionowanego przepisu. Trybunał Konstytucyjny pragnie zauważyć, nie rozstrzygając powyższej wątpliwości, że nawet w wypadku ewentualnego wadliwego zastosowania kwestionowanego przepisu przez referendarza sądowego nie można twierdzić, że dochodzi do faktycznego wydania merytorycznego rozstrzygnięcia o prawach osób wpisanych do księgi lub osób trzecich. Instytucja zamknięcia księgi wieczystej zawsze jest w swej istocie następczą czynnością techniczną, porządkującą stan ksiąg wieczystych, operacją na księdze. Nawet „wadliwe” zamknięcie księgi wieczystej na skutek błędu (mimo np. stwierdzenia skutecznego przysługiwania prawa i prawidłowości wpisów w księdze wieczystej) wywiera jedynie taki skutek, że od chwili zamknięcia księgi wieczystej nie dokonuje się w niej już żadnych wpisów. Także z chwilą zamknięcia księgi prowadzonej w systemie informatycznym zostaje wyłączona możliwość dokonania w niej wpisu lub adnotacji. Zamknięcie księgi wieczystej oznacza jedynie to, że dla danej nieruchomości nie jest ona dalej prowadzona, ale nie przesądza to o prawdziwości i skuteczności wpisów w księdze zawartych, a tym samym o skuteczności przysługiwania osobom uprawnionym ich praw (wpisanych do księgi).

3.4. Ocena kwestionowanej regulacji z art. 176 ust. 1 Konstytucji – podsumowanie.

Podsumowując wyżej wskazane ustalenia, Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że nie można uznać czynności technicznej zamknięcia księgi wieczystej z uwagi na bezprzedmiotowość dalszego jej prowadzenia za „sprawę sądową” rozstrzyganą

merytorycznie od początku przez sądy w „postępowaniu sądowym”. O ile bowiem w postępowaniu wieczystoksięgowym bada się istnienie czy przysługiwanie prawa, które ma być ujawnione bądź wykreślone z księgi wieczystej, o tyle zamknięcie księgi wieczystej nie dotyczy bezpośrednio prawa podmiotowego. W związku z tym wskazany przez sąd pytający wzorzec kontroli z art. 176 ust. 1 jest w niniejszej sprawie nieadekwatny. Nie jest dobrze dobrany i nie pozostaje w związku z treścią zaskarżonej regulacji.

Zamknięcie księgi wieczystej nie decyduje o pozbawieniu prawa, które jest ujawnione w tejże księdze. Nawet w wypadku wadliwego i bezpodstawnego zamknięcia księgi wieczystej istnieje skuteczna droga sądowa dochodzenia ochrony przysługujących praw i roszczeń. Zamknięta księga wieczysta zachowuje moc i znaczenie dokumentu urzędowego. W razie wniesienia przez rzeczywistego właściciela lub innego uprawnionego wniosku dotyczącego zamkniętej już księgi wieczystej zakłada się nową księgę po przeniesieniu do niej tego, co da się odwzorować z księgi zamkniętej. Wówczas wpis do nowej księgi jest orzeczeniem, stanowczym rozstrzygnięciem o materialnoprawnych podstawach przysługiwania prawa, które podlega zaskarżeniu.

W wypadku zamknięcia księgi wieczystej nie można mówić o instancyjności postępowania sądowego, zatem ten standard, wynikający z art. 176 ust. 1 Konstytucji, nie ma do tej czynności zastosowania.

Z powyższych względów Trybunał Konstytucyjny uznał, że brak możliwości wniesienia środków odwoławczych od dokonania technicznej i następczej czynności zamknięcia księgi wieczystej nie jest niezgodny z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

4. Ocena kwestionowanego przepisu w świetle art. 176 ust. 2 Konstytucji.

W myśl art. 176 ust. 2 Konstytucji, ustrój i właściwość sądów oraz postępowanie przed sądami określają ustawy. Z powyższej regulacji wynika w szczególności, że w demokratycznym państwie prawnym „postępowanie sądowe” musi zostać uregulowane w ustawie i spełniać pewne minimalne wymogi określoności, zrozumiałości i precyzji językowej. Ustawa nie może naruszać wyrażonego w art. 176 ust. 1 Konstytucji nakazu dwuinstancyjnego ukształtowania „procedury sądowej”. Z art. 176 ust. 2 Konstytucji wynika dyrektywa, aby instytucje odnoszące się do „postępowania sądowego” oraz materii objętej gwarancjami prawa do sądu uregulowane zostały w akcie rangi ustawowej tak zredagowanym, by jednostka mogła przewidzieć konsekwencje swoich postępowań, a także decyzje organów państwowych. Ustawy regulujące postępowanie sądowe muszą w szczególności w sposób precyzyjny normować prawa stron oraz sposób zaskarżania orzeczeń sądowych (zob. wyrok z 19 lutego 2003 r., sygn. P 11/02, OTK ZU nr 2/A/2003, poz. 12).

Instytucja i przesłanki zamknięcia księgi wieczystej regulowane były zawsze w akcie rangi podustawowej. Jest to zrozumiałe w świetle dokonanych ustaleń co do charakteru prawnego tej czynności. W przeciwieństwie do pewnych dyspozycji wobec ksiąg wieczystych, które muszą zostać uregulowane w ustawie, instytucja ta nie dotyka spraw o materii ustawowej, mając charakter czynności technicznej nie wpływającej na sferę materialnoprawnych uprawnień stron. Taką dyspozycją należącą do materii ustawowej był przykładowo przepis art. 1 ustawy z dnia 17 lutego 1960 r. o utracie mocy prawnej niektórych ksiąg wieczystych (Dz. U. Nr 11, poz. 67, ze zm.), który stanowił o utracie mocy prawnej ksiąg wieczystych założonych przed 1 stycznia 1947 r. dla nieruchomości ziemskich objętych postępowaniem scaleniowym lub wymianą gruntów. Jednak także wówczas zamknięcie takich ksiąg było czynnością następczą dokonywaną po podjęciu ostatecznej decyzji o zatwierdzeniu projektu scalenia lub wymiany gruntów.

Ponieważ zamknięcie księgi wieczystej nie wchodzi w zakres pojęcia sprawy wieczystoksięgowej i konsekwentnie „postępowania sądowego” oraz nie obejmuje materii zastrzeżonej do uregulowania w formie ustawy, ustawodawca, rezygnując z określenia

przesłanek i sposobu zamknięcia księgi wieczystej w ustawie, nie naruszył art. 176 ust. 2 Konstytucji.

Biorąc powyższe pod uwagę, Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.